

УДК (316.2+316.7):002

Комова Марія Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»
maria.komova@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ НОВОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ ЄЖИ ГЕДРОЙЦЯ: ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ РЕКОНСТРУКТ

Метою роботи є відтворення за документальними джерелами концепції нової політичної думки Є. Гедройця. **Методологія дослідження** використовує інструментарій методу документальної реконструкції, опираючись на загальнонаукові методи: логічний аналіз, синтез, групування і систематизацію, системний підхід. Застосування аналітико-синтетичного, логічного методів дало змогу на основі розпорошених у ретроспективних документальних джерелах сформувати цілісну наукову концепцію. **Наукова новизна** роботи полягає у використанні методу документальної реконструкції для відтворення концепції нової політичної думки Є. Гедройця. **Висновки.** Документальна реконструкція засвідчує, що в концепції нової політичної думки Є. Гедройця український компонент займає особливо вагомий позиції, оскільки містить геополітичний, безпековий, історико-політичний, територіальний, культурний аспекти.

Ключові слова: документ, документальна реконструкція, методологія, метод, фактологічна інформація, документальна інформація

Комова Марія Васильевна,
кандидат филологических наук, доцент,
доцент кафедры социальных коммуникаций и информационной деятельности
Национального университета «Львовская политехника»

КОНЦЕПЦИЯ НОВОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ МЫСЛИ ЕЖИ ГЕДРОЙЦА: ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ РЕКОНСТРУКТ

Целью работы является воссоздание по документальным источникам концепции новой политической мысли Е.Гедройца. **Методология исследования** использует инструментарий метода документальной реконструкции, опираясь на общенаучные методы: логический анализ, синтез, группировка и систематизация, системный подход. Применение аналитико-синтетического, логического методов позволило на основе разрозненных в различных ретроспективных документальных источниках сформировать целостную научную концепцию. **Научная новизна** работы заключается в использовании метода документальной реконструкции для воспроизведения концепции новой политической мысли Е.Гедройца. **Выводы.** Документальная реконструкция показывает, что в концепции новой политической мысли Е. Гедройца украинский компонент занимает особенно весомые позиции, поскольку содержит геополитический, безопасностный, историко-политический, территориальный, культурный аспекты.

Ключевые слова: документ, документальная реконструкция, методологія, метод, фактологіческая інформація, документальна інформація

Komova Maria

Candidate of Philology, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Social Communications and Information
National University «Lviv Polytechnic»

THE CONCEPT OF A NEW POLITICAL THOUGHT BY JERZY GEDROITS: DOCUMENTARY RECONSTRUCT

The purpose of the article is the reproduction of documentary sources of the concept of Je. Gedroits' new political thought. Research methodology is based on the tools of the method of documentary reconstruction and general scientific methods: logical analysis, synthesis, grouping and systematization, system approach. The application of analytical-synthetic, logical methods enabled to form an integral scientific concept based on scattered in retrospective documentary sources. The scientific novelty of the work is the use of the method of documentary reconstruction to reproduce the concept of new political thought by Je. Gedroits. Conclusions. Documentary reconstruction confirms that in the conception of Je. Gedroits' new political thought the Ukrainian component has a particularly important position, because it contains geopolitical, security, historical and political, territorial, and cultural aspects.

Key words: document, documentary reconstruction, methodology, method, factual information, documentary information.

Актуальність теми дослідження. Метою роботи є відтворення за документальними джерелами концепції нової політичної думки Є. Гедройця. Для досягнення мети головними завданнями є апробація методології документальної реконструкції, що дає змогу вивчити, систематизувати та узагальнити засвідчене, однак розпорошене в ретроспективних документних джерелах наукове знання і представити нове наукове знання як цілісну систему.

Аналіз досліджень і публікацій. Документальні джерела засвідчують, що серед ключових позицій концепції майбутньої незалежної Польщі, яку презентував упродовж десятиліть польський журналіст та редактор паризького журналу «Культура» Єжи Гедройць, була думка про те, що немає незалежної Польщі без незалежної України. Демонструючи державницький спосіб мислення, Є. Гедройць закликав шукати порозуміння між польським та українським народом, налагоджувати партнерські відносини, незважаючи на складні сторінки спільної історії. Він вважав за необхідне налагодити міждержавний діалог для побудови рівноправних і взаємовигідних стосунків незалежної Польщі та незалежної України в майбутньому. Концепт Є. Гедройця передбачає проукраїнськість польських медіа як принциповий чинник на шляху утвердження модерних геополітичних позицій Польщі. Підтримання України в її європейському кон-

тексті, в її європейській інтеграції, в її членстві в євроатлантичних структурах актуалізується сьогодні, що є предметом як цивілізаційного вибору України, так і вибору геополітичних стратегій європейських країн і, особливо, динамічної у своєму розвитку польської держави. Непересічність особистості Є. Гедройця, його спосіб осмислення суспільних та історичних процесів незмінно привертала увагу громадськості. Різноманітні публікації – статті, інтерв'ю, спогади, присвячені Єжи Гедройцю – на сторінках численних часописів, книг, інформаційних ресурсів залишили журналісти та науковці Богуміла Бердиховська, Ігор Гирич, Наталія Горбаневська, Кшиштоф Григайтис, Яцек Жаковський, Тетяна Косінова, Тетяна Максимова, Петро Мінцер, Богдан Осадчук, Єжи Помяновський, Віталій Портников, Люціан Снідовер (Михайло Соснович), Барбара Торунчик, Лешек Шаруга, Іоанна Шведовська, Леопольд Унгер.

З іменем Єжи Гедройця пов'язаний величезний пласт української національної пам'яті. Упродовж десятиліть своєї діяльності Є. Гедройць перебував в орбіті українського культурного та літературного простору, чітко і палко оберігаючи його національну ідентичність. У 1950-х роках, маючи за мету укласти і видати антологію української літератури 1920-1930-х років, Є. Гедройць скористався порадою видатного українського мовоз-

навця Юрія Шевельова обрати українського літературознавця Юрія Лавріненка укладачем цієї антології. Саме в листі до Ю. Лавріненка від 13 серпня 1958 року Є. Гедройць вперше використав вислів, який набув значного поширення в українському публічному вжитку завдяки своїй влучності щодо долі українського відродження 1920-х років – «розстріляне відродження» [2]. 1959 року очолюваний Єжи Гедройцем Літературний інститут (Instytut Literacki) видав у Парижі з ініціативи і коштом Є. Гедройця антологію «Розстріляне відродження» [11]. Навіть перебуваючи в еміграції, Є. Гедройць мав значний вплив на формування польської політичної думки, редагуючи часопис «Kultura» (1947-2000, Париж), даючи інтерв'ю чи виступаючи з оглядами політичної ситуації, які публікувалися у пресі у Польщі, здебільшого після 1989 року. Його журналістський архів, що зберігався у вигляді вирізок і рукописів, ліг в основу книги «Течки Гедройця», підготовленої до друку професором Івоною Хофман та Леопольдом Унгер та виданої стараннями Університету Марії Кюрі-Склодовської (Люблін) і Літературного інституту (Париж) [12].

Виняткова роль Є. Гедройця у формуванні системи цінностей українсько-польських відносин зумовили переклад українською мовою найвагоміших висловлювань редактора, вміщених у «Течках...», і випуск цієї добірки під назвою «З нотаток редактора» 2013 року в межах проекту «Україна Incognita», яку втілила в життя «Бібліотека газети «День» [6]. Джерельною базою відібраних висловлень визначного журналіста, редактора стали інтерв'ю, статті, оприлюднені у польських мас-медіа протягом 1980 – 1990-х років: «Dziennik Polski», «Czas Kultury», «Magazyn Tygodniowy», «Polityka», «Powściągliwość i Praca», Rzeczpospolita, Spotkania, Przekroj, «Wpost», «Wiadomości Polskie» (Stockholm), «Trybuna», «Głos Rogannu», «Континент» (Париж), «П'ятий канал» Польського радіо, польська служба «Радіо «Вільна Європа», телеканал «ТVP».

Добірка «З нотаток редактора» є своєрідним авторським дайджестом, який містить основні думки Єжи Гедройця про долю батьківщини у переломний момент – період становлення та утвердження Польщі

як суверенної демократичної європейської держави, націленої на динамічний розвиток в соціально-політичній та економічній сфері. Систематизовані та узагальнені вислови Єжи Гедройця, звернені до сучасників, формують різнопланову концепцію, яку б, на наш погляд, можна було назвати концепцією нової політичної думки «Історичний шанс Польщі». Саме такі слова – «Польща має величезний шанс» [6, 22] – автор неодноразово використовує для встановлення акцентів на неповторності та своєрідності історичного моменту – можливості Польщі стати сильною європейською державою.

Виклад основного матеріалу. Дослідження документованих у численних статтях позицій редактора Є. Гедройця засвідчує, що ідея необхідності проукраїнськості польських мас-медіа кристалізується через призму національних та геополітичних потреб самої Польщі: через переосмислення історичного надбання, бачення сьогодення та перспектив розвитку. Вихідною базою концепції «історичного шансу Польщі» Є. Гедройця є оцінка реального стану суспільної та політичної думки Польщі. Не ставивши собі за мету створити цілісну широкомасштабну картину політичного життя Польщі, редактор і журналіст у своїх публіцистичних творах, опублікованих на межі 1980-1990-х років у різних польських мас-медіа окремими штрихами – влучними оцінками, порівняннями, розмірковуваннями, пропозиціями – позначив болісні реперні точки польської внутрішньої і зовнішньої політики Польщі. На цих реперних точках він будує шкалу вимірювання – перспективну шкалу розвитку Польщі. Базовим вихідним положенням документального реконструкту концепції нової політичної думки Є. Гедройця є оцінка історичного надбання, успадкованого Польщею та Україною, модернізація поглядів на болісні сторінки минулого, що поєднує український і польський народи та потребує реалістичного осмислення.

Єжи Гедройць, сформувавши свою світоглядну систему цінностей на національній історичній спадщині, на глибинних коренях польської культури і духовності, однак маючи можливість спостерігати зарозвитком польської політичної думки з берегів європейського і світового інформаційного простору, звертав

своє слово до польського читача, дуалістично виявляючи громадянські позиції. Його дуалізм виявляється в безапеляційних патріотичних заявах про його віру, що поляки є сильним народом, який здатний багато що витримати і має великі можливості [6, 19]. Водночас Є. Гедройць критично (навіть з іронією чи сарказмом) оглядає історичний досвід Польщі та хиби національної свідомості поляків [6, 19], що перешкоджало усвідомити геополітичну роль і місце Польщі в сучасному світі. Єжи Гедройць визначив як перешкоду на шляху Польщі до зростання на час кінця 1980 – початку 1990-х років архаїчність польської політичної думки [6, 20]. Він неодноразово висловлювався про помилковість імперської за своєю суттю концепції Пілсудського про федерацію Польщі з Україною, Білоруссю і Литвою [6, 18, 20]. Він мав на увазі, що серед пересічних громадян і польської еліти зберігають свою привабливість політичні концепції початку ХХ ст., які давно втратили актуальність і відповідність реаліям кінця ХХ століття. До таких належала концепція прометеїзму, що передбачала створення спільної федеративної держави Польщі, Литви, Білорусі й України, яка б реалізувала мету створення безпечних східних кордонів від Росії. Відновлення Речі Посполитої у формі наддержави підтримували теоретики з оточення Ю. Пілсудського [4]. Такою ж архаїчною для кінця ХХ ст. була концепція національної демократії Р. Дмовського, який опирався на ідеї польського націоналістичного руху.

Документальні джерела свідчать, що Є. Гедройць вважав глибоко помилковою ідею федералізації, називаючи її «нашою постійною помилкою», яка є суттєвою перешкодою взаєморозуміння між народами як з погляду державотворчих засад, так і з погляду масової свідомості. Висунення федералістських гасел сприйметься незалежними державами на схід від Бугу як маскування фактично імперіалістичних намірів [6, 18]. Федералістичні устремління нівелюють великі можливості зовнішньополітичної кон'юнктури Польщі, якої вже не було кілька століть. Це марнування спричинено: відсутністю у керівництва бачення ролі і місця Польщі [6, 21]; відсутністю нормально функціонування владних осередків [6, 21];

відсутністю можливості реалізації потенціалу Польщі через комплекс неповноцінності, незнання та намагання достукатися до дверей великих держав [6, 22]; уразливістю зовнішньополітичного становища Польщі, що дало підстави вважати Польщу обтяжливим партнером, який може викликати ускладнення з Росією, що є небажаним для Заходу та Америки [6, 22 – 23].

Осмислюючи фактологічну та документальну інформацію щодо історичного досвіду Польщі (величного і трагічного), Є. Гедройць робить об'єктивні висновки щодо минулого, дає реалістичну оцінку сьогодення, пропонує прагматичні засади для побудови майбутнього держави. Він послідовно продукує і розвиває ідеї, позбавлені пут та стереотипів минулого, пропонує алгоритм прямування Польщі в майбутнє шляхом налагодження інформаційного, культурного обміну між польським та українським народами, встановлення міждержавної комунікаційної взаємодії і співробітництва.

Документальна реконструкція позиції Є. Гедройця за публіцистичними статтями, опублікованими на межі 1980-1990-х років, свідчить, що він активно висловлював своє бачення шляхів суспільного розвитку Польщі, акцентуючи увагу на необхідності формування нової польської політичної думки. Узагальнюючи висловлювання редактора, можна сформулювати його бачення фундаментальних принципів нової польської політичної думки: створення умов, в яких може розвиватися національна політична думка; пристосування політичної думки до сучасного стану справ, а не опертя на минуле – на неактуальні політичні концепції початку ХХ століття; набуття динамічних, інтерактивних рис у політиці; відчуття сучасності і входження в соціальний простір і соціальний час європейського рівня.

На думку Б. Бердиховської, українська стратегія Єжи Гедройця складалася з кількох елементів: дискусія щодо проблеми кордонів; рефлексія над історичною спадщиною та критичний аналіз польсько-українського минулого; систематичне спостереження за змінами в Україні та спроби впливати на процеси, які там відбуваються; зусилля для розгляду

українського питання на міжнародному рівні; якнайширше представлення української культури [6, 28].

Документальний реконструкт концепції Є. Гедройця визначає власне «польську» нішу в геополітичній європейській взаємодії, охоплюючи три головних вектори, органічним компонентом кожного із яких є стратегія відносини з Україною: 1. євроінтеграційний вектор, що передбачає побудову і розвиток партнерських відносин із Заходом; 2. центральноєвропейський вектор, що націлений на розвиток регіональної інтеграції та стабільності; 3. східний вектор, що передбачає досягнення позицій регіонального лідерства шляхом впровадження динамічної політики, докорінного перегляду засад відносин із східними державами, збереження безпекових позицій.

Євроінтеграційний вектор. На думку Є. Гедройця, євроінтеграційні прагнення Польщі яскраво виражені: через це Німеччина приваблює її увагу значно сильніше, ніж Росія [6, 19]. Водночас він демонструє реалістичний погляд на динамічність євроінтеграційних процесів, вважаючи їх тривалим процесом. У цьому зв'язку передусім наголошує на безпекових гарантіях для Польщі внаслідок вступу в європейські структури. Застерігає від нереалістичного, непрагматичного погляду на перспективи вступу Польщі до ЄС та НАТО, не ототожнюючи потенціал вступу до ЄС та членство в НАТО. На противагу польським політикам, які вважали вступ до ЄС та членство в НАТО метою реалізації зовнішньої політики, Є. Гедройць пише, що у разі збройного конфлікту Польщі Європа і НАТО не гарантуватимуть безпеки країни, а нададуть щонайбільше гуманітарну допомогу [6, 23].

Є. Гедройць вважав, що євроінтеграційна перспектива надає Польщі величезний шанс, яких в історії є небагато. Цей шанс полягає у докорінній зміні статусу Польщі. Редактор полемізує з авторами твердження щодо прагнення об'єднатися з Європою (адже Польща і так є в Європі) і пропонує своє трактування модерних польських позицій в Європі. Сутність зміни статусу Польщі полягає в опануванні активної позиції гравця на європейських теренах. На його думку, прагнення об'єднатися з Європою у ролі прохача чи жебрака є просто

безглуздим. Свої лідерські позиції Польща може зреалізувати, відіграючи велику роль на Сході: «Позиція Польщі в Європі зміцниться, якщо вона перетвориться на представника інтересів Сходу» [6, 22]. Озираючись на усі пережиті десятиліття з часу висловлення цієї думки Є. Гедройцем, можна із впевненістю сказати, що Польща належить до кола найбільш послідовних і сталих прибічників України у її євроінтеграційних устремліннях.

Є. Гедройць пропонує модернізувати погляд на шляхи досягнення зміни статусу в розподілі європейських геополітичних сил. Він руйнує уявлення про роль Польщі в суто географічному розмежуванні Сходу і Заходу та наголошує на актуалізації руйнування бар'єрів, передусім – комунікаційних. Заперечує уявлення, що спадкоємці СРСР продовжать і далі перебувати за «муром», а Польща, повернувшись до Заходу, стане «передмур'ям», кордоном Європи. На його думку, Польща, яка лежить між Сходом і Заходом, уже на кінець 1980- років не була якимось буфером, вона стала комунікаційним шляхом між Берліном та Москвою [6, 19].

Центральноєвропейський вектор. З огляду на геополітичне положення Польщі як центральноєвропейської країни Є. Гедройць чітко позиціонує пріоритети національних інтересів держави: «Наше майбутнє слід будувати саме в межах цієї частини світу, спираючись на відносини з Угорщиною та Чехословаччиною» [6, 20]. Є. Гедройць вбачав значний потенціал утвореної в лютому 1991 року Вишеградської групи, що об'єднала Польщу, Чехію, Угорщину, Словаччину. Через півроку після оголошення про утворення Вишеградської групи, Є. Гедройць передбачав перспективність координації зовнішньополітичних зусиль країн Центральної Європи. Він виявляє оптимістичне налаштування щодо співпраці між країнами регіону, культивує лідерські позиції Польщі. За його концепцією, місія Польщі – бути рушієм розвитку інтеграційних центральноєвропейських процесів, навіть попри пасивність та ігнорування інших країн: «Ці держави не надто захоплені ідеєю такої співпраці, однак це не означає, що ми маємо припинити спроби її розвивати» [6, 20]. Тісні зв'язки з Чехією, Словаччиною та Угорщиною розглядав як зовнішньополітичну реальність, що сформує поряд з Польщею

простір дружніх держав, пов'язаних не тільки географічно та уроками спільного історичного минулого, але й політичними, економічними, культурними інтересами, усвідомленням цілей на майбутнє, серед яких домінувало б прагнення до інтеграції в євроатлантичні структури – ЄС і НАТО [6, 21].

Досліджуючи проукраїнські акценти, вміщені у статтях Є. Гедройця щодо історичного шансу Польщі, привертає увагу його позиція щодо доцільності розширення Вишеградської групи: «...варто запросити до неї й Україну» [6, 29]. Приєднання до цього центральноєвропейського співтовариства країни з таким потенціалом, як Україна може призвести до реальної стабілізації цілого регіону [6, 21]. Він розглядав Україну не тільки як економічного чи політичного партнера, але й військового. Розбудовуючи власні структури в межах Вишеградської групи, варто розвивати військові зв'язки з балтійськими країнами, з Україною [6, 23].

Східний вектор. Документальний реконструкт концепції нової політичної думки трактує східний вектор як джерело розвитку потенціалу та зростання статусу Польщі як європейської держави: належачи до Європи, Польща має відіграти надзвичайно важливу роль на Сході. Становище Польщі в Європі та світі залежить від її позицій на Сході. Є. Гедройць наголошував, що чим сильнішою вона буде, то важливішим партнером стане для Заходу [6, 23]. На його думку, «найважливішим для нас є нормалізувати відносини з балтійськими країнами та Україною. Це – наші пріоритети» [6, 21]; «від добрих відносин із Литвою, Україною і Білоруссю залежить наше майбутнє» [6, 26].

Документальна реконструкція свідчить, що оцінюючи відносини Польщі і її східних сусідів, Є. Гедройць відзначав негативи в тогочасній політиці: відсутність усвідомлення значення східної політики, яка взагалі не вважається особливо важливою [6, 18 – 19]; відсутністю програми східної політики [6, 21, 25]; не використання потенційних можливостей, що відкриваються перед Польщею на Сході [6, 21]; не врахування виняткової ситуації Польщі, яка може стати містком поміж Сходом і Заходом [6, 22 – 23].

Вагомий сегмент документального реконструкту концепції нової політичної думки редактора «Культури» належить розвитку комунікації Польщі із Україною, Білоруссю та балтійськими країнами. Розвиток співпраці з Білоруссю, Україною, країнами Центральної Європи Є. Гедройць розглядає в контексті традиційно недружніх стосунків Польщі з Росією (пам'ятаючи три поділи Польщі, в яких Росія брала безпосередню участь, а також радянську окупацію). Хоч, на його думку, доцільно було б нормалізувати відносини з Росією. Висловлює, як на наш погляд, достатньо ідеалістичну позицію щодо створення на російських теренах польського лоббі [6, 23], а також щодо розбудови польсько-російських наукових та культурних зв'язків [6, 35 – 46]. Вболіває, що «зв'язок між Україною і Литвою наразі відбувається виключно через Москву. Безпосередніх шляхів комунікації не існує» Розвитку порозуміння сприятиме уневаженення маргінальних виявів розбрату між народами та їхніми державами і налагодження економічної, наукової співпраці (запуск довоєнного залізничного маршруту «Варшава – Вільнюс», доступ Білорусі до польських портів, дозвіл відправляти службу литовською мовою в місцях компактного проживання литовців у Польщі, заснування Польської академії наук в Києві та Мінську, запрошення України до Вишеградської групи). Редактор резюмує: «Що міцніші будуть позиції Польщі на Сході, то сильнішою вона стане на Заході, бо ми одночасно зможемо говорити від імені наших народів із цієї організації» [6, 29]. На думку П. Казаріна, Варшава і Київ стали союзниками багато в чому завдяки Єжи Гедройцю, який активно популяризував свої погляди в емігрантському журналі «Kultura». Саме він – той, хто придумав концепцію відносин Польщі із східними сусідами – став тією людиною, яка зуміла подолати імперські фантомні болі у свідомості своєї країни [7].

Модерне осмислення складних сторінок спільної українсько-польської історії. У концепції нової політичної думки Є. Гедройця центральне місце займають питання нормалізації відносини з Україною, які передбачають модерне осмислення складних сторінок спільної українсько-польської історії; визнання і по-

дальше підтримання державної незалежності України в контексті безпекових позицій Польщі; розвиток комунікації, співпраці у сфері науки, освіти, культури. Складними і болісними питаннями українсько-польських відносин є оцінка успадкованого Польщею та Україною історичного надбання – історичних конфліктів від козацького повстання Богдана Хмельницького до Другої світової війни. Крутий вузол проблем, затягнутий результатами Другої світової війни, дав підстави Є. Гедройцю вважати українське питання «найскладнішою справою» [6, 30]. Він фокусує увагу читача навколо складних сторінок спільної українсько-польської історії, що породили в суспільному дискурсі обговорення проблем українсько-польського взаємного поборювання, проблеми кордонів. Модерні підходи до болісних питань минулими, що поєднує український і польський народи, потребують реалістичного погляду на справи [6, 23 – 24]. Примиренню сприятиме, на думку Є. Гедройця, ухвалення Сенатом рішення про засудження акції «Вісла» і видання із цього приводу «Білої книги», створення умов для роботи греко-католицьких і православних капеланів в армії, трансляції релігійних радіопередач цих конфесій, для розв'язання повернення лемків до Бескид. Із іншого боку, слід готуватися до передавання Україною польських архівів та зібрань, до перемовин про статус польської меншини в Україні [6, 31].

Є. Гедройць неодноразово звертався до оцінки трагічного взаємного поборювання – акції «Вісла» та вбивств поляків на Волині. Є. Гедройць, виступаючи як високий моральний авторитет, дає і українському, і польському суспільству формулу взаємного пробачення і примирення. Саме в руслі міркувань про акцію «Вісла» Є. Гедройць писав: «Коли йдеться про акцію «Вісла» треба передусім сказати: просимо пробачення» [6, 32]. Водночас йому належить слова, звернені до українського суспільства: «Давні провини українців перед поляками – це їхня власна справа» [6, 34]. Кожен має пройти свій шлях.

У своїх публіцистичних виступах Є. Гедройць підніс вислів «Вибачаємо і просимо вибачення» до рівня базового положення концепції нової політичної думки, що має глибокі історико-політичні, моральні та

духовні корені. Він увів у широкий суспільний дискурс ідею та слова прощення і порозуміння, з якими 1965 року польські єпископи звернулися до німецьких єпископів, щоб примирити польський і німецький народи після Другої світової війни [9].

1913 року у Варшаві, до вшанування 70-х роковин трагедії на Волині найвищі ієрархи Греко-католицької церкви і Римо-католицького костюлу підтримали шляхетну традицію вносити замирення в життя народів із складним історичним минулим, написавши спільну заяву за формулою «Вибачаємо і просимо вибачення». Показово, що Сенат Республіки Польща в ухвалі щодо цих трагічних подій відзначив заслуги польського еміграційного інтелектуала Єжи Гедройця для польсько-українського замирення [10].

Ще на початку 1980-х років у візіях Є. Гедройця постало питання ставлення до повоєнного розмежування кордонів. На його думку, зміна державних кордонів за результатами Другої світової війни є найважливішим конфліктом, що затьмарює стосунки Польщі, України і Литви. Врегулювання проблеми кордонів і в цьому аспекті визнання належності Львова – Україні, а Вільнюса – Литві має першорядне значення заради нормалізації міждержавних відносин [6, 24]. Щодо будь-яких територіальних претензій Є. Гедройць демонструє цілком безальтернативну позицію: «Питання про повернення територій я вважаю цілком неактуальним. Повернення Львова до Польщі абсолютно неймовірне. Прихильники приєднання Перемишля до України так само не мають ані найменшого шансу» [6, 33].

Реалістичність позиції польської політичної думки, на думку Є. Гедройця, має ґрунтуватися на розумінні і підкресленні того факту, що кількості попередніх років – це спільна історія наших народів [6, 24]. Побілішому мудрий і розважливий, він дає настанову: «Минулому час уже дати спокій. Нормалізувати польсько-українські відносини» [6, 34]. Парадигма українсько-польського поборювання не тільки трагічна, але й неоднозначна, про що наголошували центри польської незалежної думки – інтелектуальний центр Єжи Гедройця у Парижі, інтелектуали польського підпілля часів антикомуністичного

суспільного руху «Солідарність», редактори часопису «Обуз» (Табір). Вони переконували, що пропагандистська машина Польської народної республіки, виконуючи накази Москви, намагається назавжди засіяти між поляками та українцями ворожнечу з метою збереження впливів тоталітарної системи [10].

Визнання державної незалежності України в контексті безпекових позицій Польщі. У час багатовекторного розвитку сучасного соціуму, плюралізму політичних та ідеологічних позицій не втрачають своєї актуальності та виняткової політичної, світоглядної ваги погляди Є. Гедройця щодо відносин Польщі та України, ставлення до її державної незалежності. Позиція Є. Гедройця щодо державної незалежності України – послідовна і незмінна упродовж десятиліть його редакторської та журналістської діяльності. У травні 1977 року журнал «Kultura», очолюваний Є. Гедроцем, оприлюднив декларацію з українського питання, в якій чітко окреслив питання історичної справедливості у виборюванні незалежності України: «У нашій декларації ми передусім наголошуємо на українцях як найбільшій у рамках ССРСР поневоленій нації, але й нації, що найнаполегливіше – поряд з литовцями – прагне вибороти собі незалежне державне буття» [5]. Є. Гедройць був не тільки редактором цього часопису, але й одним із підписантів декларації.

Український дослідник І. Гирич, представляючи праці редактора в «З Нотаток Редактора», дав йому таку характеристику: «Поляк, який переконав інших поляків у необхідності незалежності України» [6, 3]. Ось основні положення в концепції Є. Гедройця: підтримка самостійницьких прагнень України, Білорусі, Литви, не висуваючи попередніх умов [6, 18, 24]; підтримка усіх українських незалежницьких рухів, припинення розмов про «федерацію», «дружбу»; сам факт постанови незалежної України, сильної буферної держави між нами та Росією мав би для нас засадниче значення [6, 25]; сам факт існування незалежних держав на схід від Бугу є надзвичайно важливим для Польщі [6, 18]; підтримка відновлення почуття державності, яке в тамтешньому суспільстві занепало, та відбудувати почуття законності [6, 25].

Є. Гедройць неодноразово вказує на роль України для збереження безпеки і національної

незалежності самої Польщі: «вони (українці – авт.) є заслоном між нами та Росією» [6, 34]. Він передбачливо застерігав від виявів антиукраїнської політики, що були на початку 1990-х років, вказував, що «занепад цієї держави може знаменувати кінець нашої власної незалежності. Інтереси Польщі вимагають, щоб ми, наскільки це є можливим, допомагали українцям» [6, 35], що «поглинення її (України – авт.) Росією є для нас смертельно небезпечним» [6, 42]. Він реалістично і прагматично оцінював суспільно-політичну ситуацію в Україні, світоглядні позиції пересічних громадян та еліти, передбачаючи ще 30 років тому кризові явища, пов'язані із високим рівнем русифікації [6, 24]. Однак, переживаючи сьогодні болісні і трагічні роки російського вторгнення на землі України, український народ формується як європейська політична нація, підтримуваний та солідаризований, зокрема, і польським народом. Є. Гедройць далекоглядно окреслює перспективність стратегії, обраної Польщею до незалежності України: «Незалежність України – історичне явище. Добре, що саме Польща визнала її найпершою. Ми мусимо потурбуватися про налагодження якнайкращих відносин із сусідом, який може стати значною військовою силою і володіє частиною пострадянського військового потенціалу» [6, 28].

Вислови Є. Гедройця про Польщу початку 1990-х років дають можливість сьогодні оцінити ретроспективний стан і результати цивілізаційного вибору, здійсненого цією державою, і спроектувати на українські реалії. У 1993 році він писав, що «Захід бачить Польщу частиною російської сфери впливу» [6, 42]. Хто зараз вважає Польщу частиною російської сфери впливу?

Комунікація, наукова співпраця, культурний обмін. Є. Гедройць вбачав значний потенціал у здійсненні наукової співпраці, культурного обміну. Він відкрив шлях до широкої інтеграції української літератури в європейський контекст, до європейського спрямування культурних контактів, видавши в 1959 році з власної ініціативи та кошту у Бібліотеці паризького журналу «Kultura» антологію «Розстріляне відродження» з кращими українськими поетичними та прозовими творами 1920-30-х років. Антологія, народившись в

лоні українських та польських емігрантських кіл, засвідчила, що українська література у своєму устремлінні до системи європейських цінностей на своєму шляху багато чого пережила: і тривале колоніальне животіння, і жах Першої світової війни, і тоталітаризм, і нацизм, і сучасний постколоніальний дрейф [1].

Єдине, що можна вимагати від України, Білорусі, Литви та за умови налагодження відносин з цими державами – чітко виступити на захист польських меншостей, вимагати гарантій культурної автономії, охорони польської культурної спадщини, громадянських прав польської меншини в цих країнах [6, 24]. Водночас Є. Гедройць вважає, що сама Польща замало приділяє уваги полякам, які живуть на сході: «...доцільніше було б відправляти туди старанно дібрані бібліотеки, віддаючи пере-

вагу підручникам польської мови, словникам і розмовникам» [6, 30]. На думку Є. Гедройця, в історичній перспективі польська культура здатна відіграти величезну роль на Сході, де зацікавлення польською культурою і польською книжкою величезне [6, 22]. Редактор вважав, що саме культура є нашою найбільшою силою і найкращим шансом. Однак цей шанс, на думку Є. Гедройця, цілковито недооцінено, ніхто не преймається перекладом польської літератури, поширенням фільмів, музики, пластичних мистецтв [6, с. 19]. Таким чином, Єжи Гедройць, осмислюючи статусні вихідні та перспективні позиції Польщі та представляючи їх у польських та емігрантських мас-медіа, сформулював концепцію нової польської політичної думки (табл. 1).

Таблиця 1

Концепція нової польської політичної думки за Єжи Гедройцем

Ключове завдання	Український компонент
Євроінтеграційний вектор	
формування геополітики Польщі як європейської держави: – модернізація статусу Польщі в Європі; – побудови і розвитку партнерських відносин із Заходом; – позиціонування Польщі як активного гравця на європейських теренах	набуття статусу представника інтересів Сходу, передусім підтримання і захист інтересів України
Центрально-європейський вектор	
формування геополітики Польщі як лідера країн Центральної Європи: – визначення пріоритетів національних інтересів держави в регіоні; – культивування лідерських позицій Польщі в розвитку інтеграційних центральноєвропейських процесів; – розбудова власних структур в межах Вишеградської групи; – розвиток регіональної безпеки та стабільності; – координація зовнішньополітичних зусиль країн Центральної Європи щодо інтеграції в євроатлантичні структури – ЄС і НАТО	– приєднання до Вишеградської четвірки країни з таким потенціалом, як Україна може сприяти реальній стабілізації цілого регіону; – виступ Вишеградської групи зі спільними ініціативами, які стосуватимуться політики ЄС щодо її східних сусідів, зокрема України; – сприяння Україні у площині побудови суспільства європейських цінностей; – розвиток військових зв'язків Вишеградської групи з Україною
Східний вектор	
– досягнення позицій регіонального лідерства шляхом впровадження динамічної політики, докорінного перегляду засад взаємовідносин із східними державами	– нормалізація відносини з Україною; – модерне осмислення складних сторінок спільної українсько-польської історії; – визнання державної незалежності і підтримання України в контексті безпекових позицій Польщі; – комунікація, співпраця у сфері науки, освіти, культури.

Наукова новизна роботи полягає у використанні методу документальної реконструкції для відтворення концепції нової політичної думки Є. Гедройця.

Висновки. Документальна реконструкція позицій Єжи Гедройця, ґрунтуючись на вагомій фактологічній та документальній інформації [8], дала змогу відтворити проповідувану ним концепцію нової політичної думки. Вона становить детальний перспективний план досягнення лідерських позицій Польщею та охоплює євроінтеграційний, центральноєвропейський та східний вектори, органічним складником кожного з яких був український компонент. Цілеспрямованість і системність оприлюднення ідей концепції в національних та емігрантських мас-медіа, безперечно, справляло вплив на світоглядну спрямованість комунікаційних потоків. Погляди Є. Гедройця органічно входили в національну суспільну свідомість польської громади. Це є яскравим прикладом, коли формування керованих систем глобальних комунікаційних потоків, у яких беруть участь різноманітні мас-медіа, призводить до створення нового комунікаційного простору, в якому максимально щільно переплітаються та перебувають у взаємозв'язку всі сфери інтелектуальної діяльності [8].

Концепція нової політичної думки Єжи Гедройця, оприлюднена на сторінках паризького журналу «Kultura» та польських емі-

грантських мас-медіа, свідчить про проукраїнськість польських мас-медіа та відповідає корінним інтересам польського суспільства:

– представлення інтересів України на євроінтеграційних просторах є вагомим компонентом набуття Польщею нового геополітичного статусу;

– підтримання України як сильної і незалежної держави є важливим чинником забезпечення Польщі від посягань агресивної та імперської Росії;

– включення України в інтеграційні центральноєвропейські структури посилять процеси регіональної економічної співпраці, формування нових економічних проектів, домінування європейських цінностей у регіоні;

– інтеграція польської та української культури, літератури в європейський контекст сприятиме взаємопорозумінню і добросусідству народів.

Документальна реконструкція засвідчує, що в концепції нової політичної думки Єжи Гедройця український компонент займає особливо вагомий позиції, оскільки містить геополітичний, безпековий, історико-політичний, територіальний, культурний аспекти. Редактор довів, що підтримання України в її державницькому поступі, в її устремлінні до системи європейських цінностей лежить в руслі набуття Польщею нового геополітичного статусу як лідера світової, європейської та регіональної політики.

Список використаних джерел

1. Астаф'єв О. Європейський вимір української повоєнної еміграційної літератури. *Біблія і культура*. 2009. № 11. С. 171 – 177.
2. Бердиховська Б. Гедройць та українці. *Єжи Гедройць та українська еміграція. Листування 1950-1982 років*. Київ, 2008.
3. Бердиховська Б. Єжи Гедройць та українська еміграція. *Листування 1950-1982 років*. Київ: Критика, 2008. – 752 с.
4. Генік М.А. Концепції федералізму у східній політиці Польщі (1918–1920). *Славістичні студії*. Львів, 1997. Т. 1. С. 153–158.
5. Декларація в українській справі. *Простір свободи. Україна на шпальтах паризької «Культури»*. Уклад. Б. Бердиховська. Київ, 2005. С.212.
6. Єжи Гедройць. З нотаток редактора / За ред. Л.Івшиної; Бібліотека газети «День» «Україна Incognita». Київ : ПрАТ «Українська прес-група», 2013. 80 с.
7. Казарін П. Яку ціну заплатять за примирення Україна і Росія. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2016/01/16/7095512/>.
8. Комова М.В. Документальна та інтерпретаційна природа контенту в соціальних комунікаціях. Львів: Тріада-плюс, 2014. 384 с.
9. Порошенко – полякам: «Вибачаємо і просимо вибачення». URL: https://zaxid.net/poroshenko_polyakam_vibachayemo_i_prosimo_vibachennya_n1334164.

10. Рыбалт А. Трагедія Волині: спроби замирення і стереотипи. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/06/130628_poland_ukraine_volyn_it.
11. Розстріляне відродження: Антологія 1917 – 1933: поезія – проза – драма – есей. Київ : Смолоскип, 2008. 976 с.
12. Teczki Giedroycia /Oprac. Ivona Hofman, Leopold Unger. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodskiej; Paryż: Instytut Literacki, 2010. 352 s.

References

1. Astafiev O. (2009). European dimension of Ukrainian post-emigration literature. *Bibliia i kultura*. 11, 171 – 177. [in Ukrainian].
2. Berdykhovska B. (2008). Gedroits and Ukrainians. *Yezhy Gedroits ta ukrainska emihratsiia. Lystuvannya 1950-1982 rokov*. Kyiv. [in Ukrainian].
3. Berdykhovska B. (2008). Jerzy Gedroits and Ukrainian emigration. *Correspondence 1950-1982 Years*. Kyiv, Krytyka. [in Ukrainian].
4. Henyk M.A. (1997). Concepts of federalism in eastern politics of Poland (1918–1920). *Slavistychni studiyi*. Lviv. 1, 153–158. [in Ukrainian].
5. Declaration in Ukrainian Case (2005). *Prostir svobody. Ukrayina na shpaltakh paryzkoj «Kultury»*. Uklad. B. Berdykhovska. Kyiv. [in Ukrainian].
6. Jerzy Gedroits. From editor's notes (2013). *Za red. L.Ivshynoyi*. Kyiv, PrAT «Ukrainska pres-hrupa». [in Ukrainian].
7. Kazarin P. (2016). What price will pay Ukraine and Russia for reconciliation. *Ukrainska pravda*. Retrieved from <http://www.ppravda.com.ua/articles/2016/01/16/7095512/>. [in Ukrainian].
8. Komova M.V. (2014). Documental and interpretive nature of content in social communication. Lviv, Triada-plyus. [in Ukrainian].
9. Poroshenko. (2014). “Forgive and ask forgiveness.” Retrieved from https://zaxid.net/poroshenko__polyakam_vibachayemo_i_prosimo_vibachennya_n1334164. [in Ukrainian].
10. Rybalt A. (2013). The tragedy of Volyn: Attempts at Reconciliation and Stereotypes. Retrieved from http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/06/130628_poland_ukraine_volyn_it. –[in Ukrainian].
11. Shot Revival: Anthology 1917 – 1933: poetry – prose – drama – essay (2008). Kyiv, Smoloskyp. [in Ukrainian].
12. Teczki Giedroycia (2010). *Oprac. Ivona Hofman, Leopold Unger*. Lublin, Uniwersytet Marii Curie-Skłodskiej; Paryż, Instytut Literacki.